

**PREGLED LITAVSKIH KNJIŽNIČNIH USLUGA I
PROGRAMA ZA ODRASLE NA PRIMJERU NARODNE
KNJIŽNICE ADOMAS MICKEVIČIUS I NACIONALNE
KNJIŽNICE MARTYNAS MAŽVYDAS U VILNIUSU**

AN OVERVIEW OF LITHUANIAN LIBRARY SERVICES
AND PROGRAMS FOR ADULTS ON THE EXAMPLES OF
THE ADOMAS MICKEVIČIUS PUBLIC LIBRARY AND THE
MARTYNAS MAŽVYDAS NATIONAL LIBRARY IN VILNIUS

Ana Peranić

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar
ana.peranic@knjiznica-bjelovar.hr

Lucija Miškić Barunić

Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar
lucija.miskic@knjiznica-bjelovar.hr

UDK / UDC: 027.022-053.8(474.522.2 VILNIUS)

Stručni rad/Professional paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.66.3.1114>

Primljeno / Received: 30. 7. 2023.

Prihvaćeno / Accepted: 10. 10. 2023.

Sažetak

Cilj. Cilj je rada pružiti pregled knjižničnih usluga i programa za odrasle u Litvi koji se provode u dvjema istaknutim institucijama: Narodnoj knjižnici Adomas Mickevičius i Nacionalnoj knjižnici Martynas Mažvydas, smještenim u glavnom gradu Litve, Vilniusu. Na temelju proučavanja strukture, organizacije i raspona usluga spomenutih knjižnica, u ovome radu dajemo sliku širokog spektra knjižničnih usluga i programa u Litvi.

Metodologija. Rad donosi saznanja temeljena na analizi slučaja provedenoj promatranjem svakodnevnog rada Narodne knjižnice Adomas Mickievičius u Vilniusu te na temelju stručnog posjeta Nacionalnoj knjižnici Martynas Mažvydas tijekom stručnog usavršavanja autorica u programu Erasmus+ za obrazovanje odraslih. Analiza se oslanja

na kombinaciju primarnih i sekundarnih izvora, uključujući razgovore s knjižničnim osobljem, analizu službenih dokumenata i postojeću literaturu o knjižničnim uslugama i programima u Litvi.

Rezultati. Rad će pružiti uvid u organizacijsku strukturu litavskih knjižnica te knjižničnih usluga i programa za odrasle kroz prizmu dviju istaknutih institucija. Također će dati osnovne informacije o mogućnostima stručnog usavršavanja knjižničara u sklopu Erasmus+ programa, točnije o metodi *job shadowinga* kao obliku stručnog usavršavanja promatranjem i praćenjem rada kolega iz sestrinske europske ustanove.

Praktična primjena. Saznanja o radu litavskih knjižnica mogu poslužiti drugim knjižnicama u Hrvatskoj kao učinkovit primjer kojim se mogu voditi prilikom uvođenja promjena i inovacija u svoje knjižnične programe i usluge za odrasle korisnike, a s ciljem poboljšanja kvalitete knjižničnih usluga i povećanja zadovoljstva svojih korisnika.

Vrijednost. Vrijednost je rada u širenju saznanja o litavskim knjižničnim uslugama i programima za odrasle te mogućnostima stručnog usavršavanja knjižničara kroz Erasmus+ program. Saznanja mogu potaknuti rasprave o poboljšanju i proširenju knjižničnih usluga kako bi se zadovoljile promjenjive potrebe zajednica kojima knjižnice služe.

Ključne riječi: *job shadowing*; litavske knjižnične usluge i programi za odrasle; Nacionalna knjižnica Martynas Mažvydas; Narodna knjižnica Adomas Mickevičius; program Erasmus+

Abstract

Purpose. This paper aims to provide an overview of library services and programs for adults in Lithuania, focusing on two prominent institutions: the Adomas Mickevičius Public Library and the National Library Martynas Mažvydas Library located in the capital Vilnius. By examining these libraries' structures, organization, and range of services, this study sheds light on the broader landscape of library services in Lithuania.

Methodology. The case analysis method has been conducted on the basis of observing the daily work of the Adomas Mickievičius National Library in Vilnius and a professional visit to the Martynas Mažvydas National Library during the authors' professional training in the Erasmus+ program for adult education. The analysis draws on a combination of primary and secondary sources, including interviews with the library staff, the analysis of the official documents, and the existing literature on library services in Lithuania.

Results. The paper will provide insight into the organizational structure of Lithuanian library services and programs for adults through the lens of two prominent institutions. It will also provide basic information about the possibilities of professional development of librarians as part of the Erasmus+ program, specifically about the method of

job shadowing as a form of professional development by observing and monitoring the work of colleagues from a comparable European institution.

Practical implications. The knowledge about the work of Lithuanian libraries can serve as an example for other libraries in Croatia to guide them when introducing changes and innovations in their library programs and services for adult users, to improve the quality of library services in general, and increase the satisfaction of their users.

Value. The value of the study lies in spreading knowledge about Lithuanian library services and programs for adults, as well as the possibilities for the professional development of librarians through the Erasmus+ program. The findings can inspire discussions on improving and expanding library services to meet the changing needs of the communities they serve.

Keywords: Adomas Mickevičius Public Library; the Erasmus+ program; job shadowing; Lithuanian library services and programs for adults; National Library Martynas Mažvydas

1. Uvod

Današnji se svijet temelji na društvu znanja pri čemu su ljudska znanja, stručnosti i sposobnosti najvažniji razvojni resursi i pokretači gospodarskih i društvenih promjena (Barić i Jeleč Raguž, 2010: 58). Narodne knjižnice imaju značajnu ulogu u oblikovanju tog društva osiguravanjem slobodnog pristupa znanju i poticanjem cjeloživotnog učenja. Svoje usluge i programe nastoje kontinuirano prilagođavati, razvijati i poboljšavati, a jedan od načina jest sudjelovanje i provođenje Erasmus+ projekata s naglaskom na međunarodnu suradnju i dijeljenje najboljih praksi. Erasmus+ najveći je program Europske unije za obrazovanje i osposobljavanje, mlade i sport koji je primarno nastao kao program međunarodne studentske razmjene. U međuvremenu se Erasmus+ znatno proširio, tako da danas u njemu mogu sudjelovati raznolike organizacije, odgojno-obrazovne ustanove, knjižnice, muzeji, udruge, gradovi, općine, županije, ali i druge javne i privatne organizacije (AMPEU, 2023). Jedna od aktivnosti mobilnosti u tom tipu programa jest praćenje rada (engl. *job shadowing*) prilikom kojeg korisnici Erasmus+ programa borave u partnerskoj organizaciji u drugoj zemlji radi osposobljavanja promatranjem svakodnevnog rada organizacije domaćina. Pritom s kolegama razmjenjuju iskustva, dobre prakse te stječu vještine i znanja i/ili izgrađuju dugoročna partnerstva s organizacijom domaćinom. Usvojena se znanja i stečena iskustva primjenjuju na radnom mjestu nakon povratka s mobilnosti (European Commission, 2023).¹

¹ Autorice članka pratile su rad kolega u Vilnius Country Adomas Mickevičius Public Library od 19. do 25. rujna 2021. godine u okviru Erasmus+ KA104 programa „Mobilnost osoblja koje radi u području obrazovanja odraslih“ i projekta „Knjižnica kao središte neformalnog i formalnog učenja za odrasle“ (Miškić Barunić i Peranić, 2022: 97).

Knjižničari koji sudjeluju u takvom tipu mobilnosti imaju priliku provesti određeno razdoblje u knjižnici u inozemstvu prateći njezin rad i surađujući s knjižničnim osobljem. Promatrajući različite knjižnične sustave, prakse, inovativne pristupe i načine rada s korisnicima, sudionici mogu steći dublje razumijevanje načina na koji knjižnice funkcioniraju u različitim kulturnim kontekstima, što im može pružiti polazišnu točku i ideje za inovacije i poboljšanja na vlastitom radnom mjestu.

Ovaj članak donosi pregled rada litavskih narodnih knjižnica u regiji Vilnius, s posebnim osvrtom na rad Narodne knjižnice Adomas Mickevičius Vilnius (lit. *Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka*) i Nacionalne knjižnice Martynas Mažvydas (lit. *Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka*) u okviru programa i usluga namijenjenih odraslim korisnicima.

2. Projekt „Knjižnica kao središte neformalnog i informalnog učenja za odrasle“

Erasmus+ nezaobilazan je program za sve knjižnice koje se nastoje kretati ukorak s drugim europskim knjižnicama te u duhu europskih vrijednosti podupirati socijalnu koheziju, socijalno uključivanje, partnerstvo i dijalog te ljudska i socijalna prava. Taj program omogućuje izgradnju mreže za nove međunarodne projekte i partnerstva s drugim srodnim ustanovama. Njegova je neizostavna vrijednost i u tome što otvara niz mogućnosti za stručno usavršavanje knjižničara. Sukladno tome u Narodnoj knjižnici „Petar Preradović“ osmišljen je i proveden dvogodišnji Erasmus+ projekt „Knjižnica kao središte neformalnog i informalnog učenja za odrasle“ (Knjižnica Bjelovar, s. a.) u okviru KA104 programa „Mobilnost osoblja koje radi u području obrazovanja odraslih“ od 31. prosinca 2020. do 31. prosinca 2022.

Provođenjem ovog projekta Narodna knjižnica „Petar Preradović“ odgovorila je na nekoliko potreba vezanih za jačanje profesionalnih kapaciteta knjižničara. Uočena je potreba za razvojem kompetencija knjižničara u organizaciji i provođenju programa neformalnog i informalnog obrazovanja odraslih, za usvajanjem znanja i vještina o inovativnim metodama podučavanja, za razvojem jezičnih kompetencija i marketinških vještina. Sukladno potrebama definirani su i ciljevi projekta, a to su osnažiti ulogu Narodne knjižnice „Petar Preradović“ u području neformalnog i informalnog obrazovanja i cjeloživotnog učenja odraslih, poboljšati kvalitetu postojećih i stvoriti dva nova programa za obrazovanje odraslih usmjerenih na digitalnu i čitalačku pismenost, razmijeniti znanja i iskustva s drugim europskim knjižnicama i organizacijama, potaknuti aktivno sudjelovanje u društvu osoba u nepovoljnom položaju² i osnažiti kompetencije knjižničara

² Osobe s invaliditetom, osobe s niskim stupnjem obrazovanja, nezaposlene mlade osobe, starije osobe i dugotrajno nezaposlene osobe.

sukladno potrebama. Cilj je bio i povećati posjećenost edukativnih programa za odrasle i pridobiti nove korisnike, a za to je bilo nužno osnažiti marketinške vještine knjižničara u smislu bolje promocije programa.

U okviru projekta provedene su dvije vrste mobilnosti u kojima su sudjelovale dvije djelatnice bjelovarske knjižnice sa stručnim potrebama i interesima u skladu s ciljevima projekta.

Prilikom provedbe prve mobilnosti partnerska ustanova čiji su rad sudionice projekta pratile bila je Narodna knjižnica Adomas Mickevičius u Vilniusu. Tom je mobilnošću ostvarena međunarodna suradnja s ustanovom istog profila te su s kolegama razmijenjena znanja i praktična iskustva. Osim praćenja rada u Narodnoj knjižnici Adomas Mickevičius u Vilniusu, proveden je i stručni posjet Nacionalnoj knjižnici Martynas Mažvydas te je dobiven širi uvid u usluge i programe te organizaciju rada litavskih knjižnica.

3. Litavski knjižnični sustav

U Litvi se početkom 20. stoljeća počinje s osnivanjem narodnih knjižnica financiranih javnim sredstvima. Litva 1950. godine prolazi kroz administrativno-teritorijalnu reorganizaciju i tada se uspostavljaju četiri regije: Kaunas, Klaipėda, Šiauliai i Vilnius. Iste su godine osnovane i četiri regionalne knjižnice. Njihov glavni zadatak i odgovornosti bile su prikupljanje knjižnične građe, pružanje informacijskih usluga stanovništvu, osiguravanje literature i bibliografskih informacija, aktivno sudjelovanje u razvoju regije te u znanstvenom radu i razvoju knjižnične znanosti (propaganda i ideološki aspekti bili su samorazumljivi u to vrijeme) (Kazakevičiūtė-Bankauskienė, 2019: 7). Regije su ukinute 1953. godine, regionalne knjižnice preimenovane, ali njihovi zadaci ostali su nepromijenjeni. Obnova Republike Litve 1990. godine donijela je veću slobodu knjižnicama mijenjajući stavove prema sadržaju knjižnične građe i misijama samih knjižnica. Godine 1995. ponovno se reorganiziraju regionalne, odnosno županijske knjižnice (ibid.: 8–9).

Preraspodjela na pet regionalnih narodnih knjižnica primjenjuje se i danas, a financirane su iz državnog proračuna. Ministarstvo kulture propisuje za svaku regionalnu knjižnicu teritorij djelovanja. Danas te knjižnice djeluju i kao gradske knjižnice pružajući usluge i programe za područje grada, ali i širu lokalnu zajednicu. Osim toga djeluju i kao matične knjižnice koordinirajući rad ostalih pripadajućih knjižnica, pružaju metodološku pomoć, provode edukacije knjižničara, organiziraju sustav međuknjižnične posudbe te okupljaju i pružaju informacije o knjižnicama smještenim u području njihovog djelovanja.

Prema podacima Ministarstva kulture Republike Litve iz 2016. godine, u Litvi djeluje 2 549 knjižnica, a pola od toga čine narodne knjižnice koje pružaju usluge

općoj javnosti u većim i manjim mjestima. Knjižničnu mrežu javnih knjižnica u Litvi, čija je organizacija vrlo slična onoj u Hrvatskoj, čine Nacionalna knjižnica Martynas Mažvydas, 5 regionalnih narodnih knjižnica, 1267 narodnih knjižnica, 50 specijalnih knjižnica, 46 knjižnica visokih učilišta i znanstvene knjižnice te 1180 školskih knjižnica (slika 1) (Ministry of Culture, 2023). Usporedbe radi, u Hrvatskoj prema podacima iz 2022. godine djeluje 1638 knjižnica.³ Iako Litva ima milijun stanovnika manje od Hrvatske, tj. 27 % manje, broji pet puta više narodnih knjižnica.⁴

Slika 1. Karta narodnih knjižnica u Litvi (preslika iz knjige *Lithuanian public libraries: preserving, creating, cooperating*, 2012., str. 5).

Narodne litavske knjižnice djeluju pod Ministarstvom kulture Republike Litve. U sklopu Ministarstava djeluje litavsko Vijeće knjižnica koje se sastoji se od

³ Knjižničnu mrežu u Hrvatskoj čine: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 20 županijskih narodnih knjižnica, 174 narodne knjižnice (bez podružnica i ogranaka), 99 specijalnih knjižnica, 102 sveučilišne, visokoškolske i znanstvene knjižnice i 1247 školskih knjižnica (NSK, 2023.).

⁴ Prema statističkim podacima iz 2022. godine Litva ima 2 830 097 stanovnika (European Commission, 2023), a prema statističkim procjenama za 2022. Hrvatska ima 3 855 641 stanovnika (Državni zavod za statistiku, 2023).

11 članova – predstavnika iz prakse i znanosti koji su delegirani od strane stručne zajednice i ministra kulture, a koje sudjeluje kao stručna i savjetodavna institucija u rješavanju pitanja formiranja i provedbe knjižnične politike. Djelatnost litavskog knjižničnog sustava temelji se na Zakonu o knjižnicama Republike Litve koji predviđa sljedeće segmente sustava: Nacionalnu knjižnicu, narodne knjižnice, knjižnice znanstvenih i obrazovnih ustanova, školske knjižnice, specijalizirane i druge knjižnice (County Public Libraries, 2012: 6).

3.1. Narodna knjižnica Adomas Mickevičius Vilnius

Narodna knjižnica Adomas Mickevičius Vilnius ima posebno mjesto u litavskom knjižničnom sustavu kao najveća narodna knjižnica i kao jedna od glavnih kulturnih institucija u glavnom gradu Vilniusu. Započela je s radom 1950. godine kao centar za koordinaciju i metodološko upravljanje javnim knjižnicama regije Vilnius (Kazakevičiūtė-Bankauskienė, 2019: 2).

Tijekom godina mijenjale su se granice regije u kojoj knjižnica djeluje, ali i njezine usluge, sukladno društvenim, ekonomskim i političkim prilikama u zemlji. Danas je ta knjižnica edukativno i metodološko središte za narodne i školske knjižnice u pet općina u regiji Alytus i u osam općina u regiji Vilnius. Knjižnica pruža stručnu pomoć (savjetovanje, obuku, istraživanje i analizu), surađuje s knjižnicama vilmijuške regije i njihovim podružnicama, dijeli informacijske resurse te organizira i provodi zajedničke projekte i događanja. Knjižnica pruža informacijske i kulturne usluge stanovnicima grada Vilniosa i vilmijuške regije (županije Alytus i Vilnius).

Od 1955. godine knjižnica nosi ime pjesnika i političkog aktivista Adomasa Mickevičiusa⁵ kojemu je posvećena i zbirka pod nazivom Mickevičiana. Ta je zbirka dobar primjer kako se promišljenom organizacijom može stvoriti *brand* i utkati ga u samu misiju knjižnice.

Knjižnica ima četiri strukturne jedinice, a to su Odjel za metodologiju i upravljanje knjižnicama regije, Odjel za informacijske izvore, Odjel za usluge čitateljima i Odjel za materijalne resurse. Odjel za metodologiju i upravljanje knjižnicama regije pruža stručnu pomoć općinskim knjižnicama okruga Alytus i Vilnius, organizira obuku za djelatnike tih knjižnica, provodi zajedničke projekte i provodi istraživanja. Odjel za informacijske izvore formira dokumentacijski fond knjižnice te razvija i održava informacijski sustav pretraživanja. Odjel za usluge čitateljima stvara integrirani prostor za informiranje, znanje i cjeloživotno učenje i slobodno vrijeme, pruža kulturne, knjižnične i informacijske usluge. Odjel za

⁵ Adomas Mickevičius (pol. Adam Mickiewicz) (Zaosie/Nowogródek 1798. – Carigrad, 1855.), bio je poljski pjesnik, dramaturg, esejist, publicist, prevoditelj i politički aktivist (Leksikon, 2005: 721). Smatra se nacionalnim pjesnikom u Poljskoj, Litvi i Bjelorusiji, s obzirom na to da veći broj ustanova u tim zemljama nosi njegovo ime.

materijalne resurse organizira i obavlja poslove upravljanja i materijalno-tehničkog zbrinjavanja knjižnice.⁶

3.1.1. *Prostor, građa i oprema*

Organizacijom fizičkog prostora, opremljenošću i implementacijom novih tehnologija za rad s korisnicima i knjižničnom građom Narodna knjižnica Adomas Mickevičius može poslužiti kao izvrstan primjer drugim knjižnicama. Prostor je vrlo atraktivan i unaprijed promišljen te oblikovan kako bi zadovoljio suvremene potrebe korisnika i odgovorio na izazove s kojima se moderne knjižnice susreću. Svi odjeli knjižnice djeluju na jednoj lokaciji (izuzevši Židovsku knjižnicu) te se takva centralizirana organizacija prostora pokazala funkcionalnom i djelotvornom, iako ne treba zaboraviti da je Vilnius⁷ najveći i glavni grad Litve.

Knjižnica je smještena u povijesnoj jezgri grada Vilnusa, u dijelu koji se naziva Stari grad (lit. *Vilniaus senamiestis*). Djeluje na istoj lokaciji preko sedamdeset godina, od 1951. godine, a kako su se postupno iseljavali stanari i praznili uredi, prostor je prepuštan knjižnici.

Danas je to velebna zgrada, s tlocrtom u obliku slova U, u kojoj su svi prostori povezani. Sastoji se od tri etaže, podruma i potkrovlja, što čini gotovo 6 000 m². Svi su prostori promišljeno oblikovani i iskorišteni, kao i veliko dvorište u kojem se održavaju raznoliki programi – koncerti, festivali, sajmovi, promocije i sl. Zbog povijesnog značaja te nekih arhitektonskih elemenata koji datiraju iz 15. stoljeća, zgrada knjižnice nalazi se u Registru kulturnih dobara Litve, a razgledavanje knjižnice dio je turističke ponude grada Vilnusa (Miškić Barunić i Peranić, 2022: 97).

Cjelokupni fond knjižnice sastoji se od 408 118 jedinica građe (Lietuvos nacionalinė, 2023: 3). Organiziran je prema UDK-skupinama, a građa se uglavnom nalazi u slobodnom pristupu i može se posuditi sve, osim knjiga koje su označene crvenim naljepnicama i koje su namijenjene korištenju u čitaonicama knjižnice. Posudba knjižnične građe centralizirana je i nalazi se u prizemlju. U 2022. godini posuđeno je 276 126 jedinica građe (ibid.). Građu zadužuju knjižnični djelatnici, ali postoji i potpuno automatizirani sustav zaduživanja i povrata knjiga te, ono što je vrlo zanimljivo, knjižničari nemaju doticaja s novcima jer su sva plaćanja automatizirana i obavljaju se na samoposlužnoj blagajni.

Korisnici mogu slobodno koristiti sve prostore knjižnice, sami kopirati građu i koristiti knjižničnu opremu i materijale, a u dijelove zgrade koji su namijenjeni isključivo zaposlenicima moguće je ući samo s posebnim karticama.

⁶ Svi podaci koji su preuzimani s mrežnih mjesta litavskih knjižnica, navedeni su u odjeljku Literatura, pododjeljak Mrežni izvori.

⁷ Vilnius je 2022. godine imao 552 787 stanovnika. (Statistics Department of Lithuania, 2023) Usporedbe radi, glavni i najveći grad Hrvatske, Zagreb, prema procjeni stanovništva RH u 2022. godini imao je 767 445 (Državni zavod za statistiku, 2023).

Književnost je smještena u dvije dvorane koje se nazivaju Dvorane fikcije. Sva književna djela moguće je posuditi za kućno čitanje. Kao i u ostatku zgrade, i u tim dvoranama nastojalo se očuvati izvorne arhitektonske elemente, naprimjer, fragmente starih slika na stropovima i zidovima. Publicistika, stručna i znanstvena literatura fizički je odvojena od književnosti i većinom dopuštena za posudbu. Građa je razvrstana i grupirana u tri sekcije ovisno o području proučavanja: društvene i humanističke znanosti (filozofija, psihologija, teologija, sociologija, politika, ekonomija, pravo, pedagogija, etnografija, filologija); prirodne i biološke znanosti (prirodne znanosti, medicina i geografija) i tehničke znanosti (inženjerstvo). Knjige i druge publikacije o povijesti, regionalnim studijama i računalnoj znanosti izdvojene su i smještene u zaseban prostor.

Dječji odjel knjižnice rekonstruiran je 2014. godine i nalazi se u prizemlju, a s obzirom na to da se radi o staroj zgradi, odjel zauzima 10 soba različitih veličina. Prostorije odjela savršeno ilustriraju koliko je komplicirano, ali i izvedivo, prilagoditi spomeničku zgradu knjižničnim potrebama. Prostorije odjela nadovezuju se jedna na drugu, a police su složene poput labirinta, što se pokazalo vrlo zanimljivim djeci. I u tom dijelu zgrade arhitektonski vrijedni elementi očuvani su i vješto uklopljeni u interijer.

Medijateka je oblikovana kao zaseban odjel unutar knjižnične zgrade. Posjetitelji mogu slušati glazbu ili gledati filmove u galerijskom dijelu dvorane koja se može iznajmiti i za privatne zabave. Medijateku čini veliki broj videokaseta, raznovrsne građe na CD-ima i gramofonskim pločama za kojima je potražnja korisnika u velikom porastu. Dio te građe korisnici mogu posuditi za kućnu upotrebu.

Uz sve navedeno mnogobrojni galerijski prostori knjižnice nerijetko su polazišna točka za predstavljanje mladih i neafirmiranih umjetnika.

Jedan od impresivnijih prostora jest Velika dvorana u kojoj se održavaju koncerti, konferencije i druge manifestacije. Poznata je po izvrsnoj akustici te je prilagođena i opremljena za različita događanja. Taj prostor knjižnice također se iznajmljuje vanjskim fizičkim i pravnim osobama za konferencije i druge prigode. Zasebne učionice namijenjene isključivo provođenju raznolikih edukacija, radionica i predavanja, omogućuju nesmetan svakodnevni rad ostatka knjižnice.

Dio podruma prenamijenjen je u restoranski prostor koji u trenutku posjeta nije bio u funkciji zbog pandemije koronavirusa, a knjižnica taj dio planira dati u koncesiju.

Židovska knjižnica jedini je izdvojeni odjel i nalazi se na drugoj, pomalo neobičnoj lokaciji – u stanu jedne stambene zgrade (Miškić Barunić i Peranić, 2022: 97). U trenutku pisanja ovog članka Židovska knjižnica pripojena je Nacionalnoj knjižnici Martynas Mažvydas, koja je otprije imala veliku zbirku knjižne građe posvećenu židovskoj nacionalnoj manjini.

3.1.2. Događanja, programi i projekti

Narodna knjižnica Adomas Mickevičius provodi inspirativne programe i projekte te organizira raznovrsna događanja stavljajući pritom u središte suvremene potrebe svojih korisnika. Općenito, litavske se knjižnice sve više okreću k tome da se ostvare kao kulturni centri lokalne zajednice, kao mjesta susreta i druženja, ali i mjesta koja pružaju potporu obrazovanju i cjeloživotnom učenju.

Veliki je naglasak i na otvorenosti, besplatnoj dostupnosti usluga i programa te društvenoj, kulturnoj i ekonomskoj dobrobit lokalne zajednice. Tako Narodna knjižnica Adomas Mickevičius ima besplatno članstvo, a dobar su primjer otvorenosti i neke digitalne usluge kojima knjižnica odgovara na potrebe korisnika, poput udaljenog pristupa pojedinim bazama podataka na koje je knjižnica pretplaćena.

U 2022. godini u knjižnici je zabilježeno 398 885 posjeta od kojih je 211 558 fizičkih. Registrirano je 3886 novih korisnika, uključujući 1031 dijete. Sveukupan broj registriranih korisnika iznosio je 12 224, od kojih je 9 851 odrasla osoba te 2 373 djece (Vilniaus apskrities, 2023: 9). U navedenoj je godini 1353 događanja posjetilo 49 024 osobe (Vilniaus apskrities, 2022). Organizirano je 315 izložbi koje su posjetile 653 osobe, a 249 kulturnih programa posjetilo je 38 097 osoba. U 461 edukaciji sudjelovalo je 7 054 polaznika, dok su druga događanja, njih sveukupno 215, posjetile 1172 osobe. U 113 vođenih tura po prostorijama knjižnice sudjelovalo je 2 048 ljudi (Vilniaus apskrities, 2023: 12).

Usluge litavskih narodnih knjižnica čine tradicionalne usluge, digitalne usluge te programi za razvoj zajednice. Tradicionalnim uslugama i programima nastoji se sačuvati pisana riječ, promicati čitanje, podupirati obrazovanje i cjeloživotno učenje. Cilj je potaknuti pojedince na osobni razvoj, poticati razvoj kreativnosti i mašte u zajednici. Drugi segment čine digitalne usluge i programi usmjereni na digitalizaciju kulturnog naslijeđa, razvoj digitalnih baza s lokalnim informacijama, kao i razvoj informacijskih kompetencija pojedinaca te drugi *e*-servisi koje pružaju knjižnice. Treći su dio usluge za lokalnu zajednicu koje potiču građane na interakciju i sudjelovanje te nastoje oblikovati knjižnice koje će biti u službi zajednice (County Public Libraries, 2012: 4–7). Različitim edukacijskim projektima koji promiču samostalno oblikovanje mišljenja i razvoj tolerancije potiče se razvoj lokalne zajednice.

Na temelju uvida i praćenja rada Narodne knjižnice Adomas Mickevičius u Vilniusu i analizom dostupne literature predstaviti će se programi i projekti koji mogu poslužiti kao primjer hrvatskim knjižnicama, a grupirani su u nekoliko cjelina: obrazovanje odraslih, održivost, promocija i očuvanje kulturne baštine, interkulturalni programi, STEM-usluge i programi te međunarodni projekti.

3.1.3. Obrazovanje odraslih

U Narodnoj knjižnici Adomas Mickevičius provode se raznolike edukacije vezane za digitalnu pismenost, organizirani su edukativni programi i javna događanja za odrasle korisnike.

U 2022. godini 472 odrasle osobe sudjelovale su u 44 edukacije (Vilniaus apskrities, 2022). Za poticanje čitanja oformljen je Klub čitatelja (lit. *Skaitytojų klubas*), a Njemački čitateljski klub (lit. *Vokiškai kalbančių*) kroz igre, kvizove, razgovore na njemačkom jeziku razvija jezične i socijalne vještine polaznika te ih upoznaje s kulturom zemalja njemačkog govornog područja.

Kreativni laboratorij (lit. *Kūrybos laboratorija*) nudi besplatne tečajeve o 3D-modeliranju, virtualnoj stvarnosti i robotici, a posjetitelji mogu odigrati *escape room*⁸ igru s temom kako se zaštititi od opasnosti koje vrebaju internetu (lit. *MIR Pabėgimo kambarys "Kaip apsisaugoti nuo pavoju, tykančių internete?"*). Nenapisane priče iz Vilniusa (lit. *Neužrašytos Vilnijos istorijos*) pripovjedaonice su o povijesti i znamenitim ljudima iz Vilniusa. Na njima se raspravlja o zavičajnim temama i slavnim ljudima koji su živjeli u Vilniusu. Na pripovjedaonicu svatko može ponijeti neku svoju priču, ali svakoj sesiji prisustvuje i novi gost-pripovjedač.

Radionice cijanotipije⁹ (lit. *Mėlynoji cianotipijos edukacija*), osim upoznavanja sa samom tehnikom, uključuju i edukaciju polaznika o povijesti analogne fotografije te fotografskoj kompoziciji. Cijanotipija omogućuje polaznicima izradu umjetničkih kompozicija od biljaka, odnosno fotograma biljaka ili nekih drugih predmeta zanimljivih oblika.

Na besplatnim tečajevima digitalne pismenosti mogu sudjelovati svi, bez obzira na to jesu li registrirani članovi knjižnice. Edukacija pokriva nekoliko početničkih tema poput pretraživanja interneta, osnova računala, jednostavne obrade teksta u Wordu te korištenja elektroničke pošte. Nešto naprednije teme obuhvaćaju pripremu prezentacija u PowerPointu, korištenje Excela, složeniju obradu teksta u Wordu te korištenje alata Canva (Vilnius County, 2023). U 2022. godini educirano je 254 stanovnika u 89 sesija u učionicama knjižnice, ali i s udaljenih mjesta (Vilniaus apskrities, 2023: 17).

Svake godine 200 – 300 stanovnika Vilniusa u knjižnici nauči raditi s računalom, koristiti softvere za uređivanje dokumenata i prezentacije, pretraživati internet, koristiti elektroničku poštu, društvene mreže i elektroničko bankarstvo (Vilnius County, 2023). To su neki primjeri programa i edukacija koje knjižnica provodi s ciljem obrazovanja odraslih korisnika.

⁸ *Escape room* je igra u kojoj su timovi zaključani u tematskoj sobi te moraju riješiti zadane zagonetke kako bi se oslobodili i izašli iz sobe.

⁹ Cijanotipija je fotografska tehnika pri kojoj se jednostavnim kemijskim procesom dobiva slika specifične cijan boje.

Kao što je prethodno spomenuto, ta je knjižnica regionalno edukativno središte za obrazovanje knjižničara u Vilniusu i široj regiji te se u njoj provode edukacije za stručno usavršavanje knjižničara. U školskim knjižnicama znatan dio djelatnika nema knjižničarsko obrazovanje tako da su edukacije nužne.¹⁰

3.1.4. Održivost kao imperativ

Jedan od glavnih prioriteta održive knjižnice jest posvećenost okolišu i energetske učinkovitosti. Narodna knjižnica u Vilniusu usmjerena je na ekološku osviještenost, što je vidljivo u svim segmentima rada – od same organizacije do provedbe programa. Recikliranje otpadnog materijala za potrebe radionica u okviru *Makerspacea* (lit. *Kūrybos laboratorija*) izvrstan je primjer kako smanjiti otpad i prenamijeniti ga u nešto novo i pritom biti kreativan.

Knjižnica je održivu praksu potvrdila 2022. godine objavom *Deklaracije održivosti* kojom se obvezala pronaći načine kako učiniti svijet održivijim. Postavljena je jasna vizija i smjer djelovanja koji će širiti održive ideje i surađivati s lokalnom zajednicom, partnerima, dobavljačima, izvođačima radova i sponzorima (Declaration, 2022). *Deklaracija* je dio dugoročnog strateškog planiranja, a plan aktivnosti za održivu knjižnicu obuhvaća sezonske sajmove razmjene rabljenih stvari, programe obuke i obuku za knjižničare regije Vilnius, sajmove bilja i razmjenu sjemena, ali i izradu metodološkog priručnika za održivost te sudjelovanje u nacionalnim i međunarodnim projektima održivosti.

U sklopu dvodnevnog događanja *Trening održivosti: poslijepodne u knjižnici* (lit. *Prisijaukinant tvarumą: popietės bibliotekoje*) u 2022. godini organizirano je 8 radionica: radionica izrade razglednica od otpadnog materijala za odrasle i djecu, radionica o zaštiti i očuvanju knjige, edukacija o ponovnoj upotrebi papira u kreativne svrhe, radionica cijanotipije, izrada omota za knjige od otpadnog trpera, radionica izrade straničnika i dr. (Vilnius County, 2022). Na edukacijama je sudjelovalo 80 posjetitelja (Vilniaus apskritis, 2022). U sklopu događanja sudionici su razmjenjivali knjige i razgledali izložbu knjiga o održivosti, a organizirane su i diskusije o sortiranju otpada, o zaštiti i očuvanja knjiga te o tome što učiniti s knjigama kada ih više ne trebamo (Vilnius County, 2022).

3.1.5. Promocija i očuvanje kulturne baštine

Programi očuvanja kulturne baštine temelje se prvenstveno na bogatim i raznovrsnim zbirka (Mickevičiana, Regionalna zbirka, Zbirka rijetkih publikacija, Zbirka starih periodičkih publikacija), a usto je i sama zgrada prepoznata kao kulturni spomenik. Organiziranim razgledavanjem knjižnice promovira se kulturna ostavština i doprinosi se turističkoj ponudi grada. Također je važno na-

¹⁰ Takva je situacija u Litvi nepovoljna u usporedbi s Hrvatskom gdje se u pravilu u školskim knjižnicama zapošljava stručno knjižnično osoblje.

vesti kako knjižnica samostalno provodi cijeli proces digitalizacije stare i vrijedne građe, a to čini i za ostale knjižnice u regiji. Sva digitalizirana građa dostupna je na portalu ePaveldas,¹¹ najvećem digitaliziranom portalu kulturne baštine u Litvi.

Zbirka Mickevičiana dobar je primjer kako jedna zbirka može pridonijeti očuvanju nasljeđa i kulturne baštine. Knjižnica organizira niz predavanja o životu i radu pjesnika Adomasa Mickevičiausa za raznolike skupine građanstva, a glavna pripovjedna tehnika koju primjenjuju jest pričanje priča (engl. *storytelling*). Usto je postojanje Zbirke bilo povodom za povezivanjem s drugim ustanovama koje nose isto ime ili okupljaju veliki fond Mickevičiusovih djela, a to su Muzej književnosti Adama Mickiewicza u Varšavi i Nacionalna knjižnica Poljske. Zbirka nije velika jer se relativno kasno krenulo s prikupljanjem građe, ali broji preko 1000 vrijednih publikacija s impresivnim ilustracijama te zbirku od 76 umjetničkih djela (slike, grafike i skulpture) litavskih autora. Usto postoji i baza podataka bibliografskih zapisa posvećena Mickevičiausu koja se kontinuirano nadopunjuje te trenutno sadrži preko 4000 zapisa (County Public, 2012: 19). Ono što pridonosi promociji svakako jest činjenica da je građa zbirke smještena u obnovljeni interijer iz 1930-ih godina, čime je knjižnica dobila reprezentativan prostor prigodan za raznolika snimanja.

Korisnicima je vrlo atraktivna i Virtualna galerija Adomas Mickevičius¹² (lit. *Adomo Mickevičiaus virtuali galerija*) dostupna javnosti na četiri jezika: litavskom, engleskom, poljskom i ruskom.

3.1.6. Interkulturalni programi

Interkulturalni programi odgovor su na povijesne mijene koje su nosile sa sobom migracije stanovništva. Sama mrežna stranica knjižnice višejezična je i pruža informacije na engleskom, ruskom, poljskom i njemačkom jeziku.

U sklopu Narodne knjižnice Adomas Mickevičius djeluje Židovska knjižnica koja je uspjela ostvariti izrazito dobru suradnju sa židovskom zajednicom u Vilnius, ali i šire. Posjeduje oko 10 000 knjiga koje su darovali poznati židovski autori i znamenite osobe, a fond je sastavljen isključivo od donacija. Polazišno je mjesto za sve one koji žele saznati nešto više o svome podrijetlu, posebice članovi obitelji koje su se nakon Drugog svjetskog rata odselile iz Vilnusa. Programi i projekti financirani su natječajima Ministarstva kulture, a osnovana je i Zaklada koja je olakšala prikupljanja donacija od poslovnih subjekata i privatnih osoba (Miškić Barunić i Peranić, 2022: 97).

U knjižnici se može posuditi građa na kineskom, engleskom i drugim stranim jezicima, a raspon je tema velik (sva područja ljudskog znanja i književnost).

¹¹ ePaveldas-u se može pristupiti preko poveznice: www.epaveldas.lt [2023–6–30].

¹² Virtualnoj galeriji Adomas Mickevičius može se pristupiti preko poveznice: <http://mickevičius.amb.lt/> [2023–6–30].

Značajnu ulogu ovdje ima Zbirka Shangha nastala kao rezultat međunarodne suradnje Narodne knjižnice Adomas Mickevičius u Vilniusu i Gradske knjižnice Shanghai. Oformljena je 2011. godine, a prvi pokloni, odnosno knjige iz Kine (oko 400 publikacija), doneseni su ujesen iste godine. Otada knjižnica svake godine nadopunjuje zbirku publikacijama koje donira Gradska knjižnica Shanghai (Kazakevičiūtė-Bankauskienė, 2019: 13). U sklopu Zbirke Shangha korisnicima je omogućen besplatan pristup velikoj zbirci *e*-knjiga¹³ na engleskom, francuskom, njemačkom, kineskom, arapskom, ruskom i drugim jezicima.

Raznoliki interkulturalni programi provode se i u sklopu Austrijske i švicarske čitaonice (lit. *Austrų ir šveicarų literatūra*) osnovane 1994. godine. To je jedina veća zbirka austrijskih publikacija na njemačkom jeziku u Litvi koja broji 8000 jedinica knjižnične građe i kontinuirano se nadopunjuje novim naslovima. Godine 2000. pridodana joj je i Zbirka švicarskih publikacija na njemačkom, talijanskom i francuskom jeziku, a 2004. godine Zbirka Kneževine Lihtenštajn s knjigama o povijesti, politici, ekonomiji, kulturi i običajima te zemlje (ibid.: 28). U sklopu čitaonice provode se programi poput gostovanja stranih i domaćih autora, predavanja, diskusije i tečajevi učenja njemačkog jezika, a većina knjižnične građe iz fonda dostupna je za posudbu.

3.1.7. STEM usluge i programi

Trend u knjižničarstvu svakako su STEM¹⁴ usluge i programi koje polaze od zajedničkih višefunkcionalnih kreativnih prostora (engl. *makerspace*). *Makerspace* (lit. *Kūrybos laboratorija*) u Narodnoj knjižnici Adomas Mickevičius djeluje kao zaseban prostor, a korisnicima je dostupan tijekom radnog vremena knjižnice.

Na besplatnim edukacijskim radionicama korisnici mogu isprobati raznolike gotove konstrukcijske komplete ili pak sastaviti pravog robota. Provode se edukacije 3D-modeliranja i 3D-ispisa, a moguće je upoznati se s virtualnom stvarnosti, isprobati edukativne igre, snimati zvuk, stvarati glazbu na računalu ili izrađivati naljepnice za ukrašavanje tkanine. Osim grupnih edukacija zaposlenici knjižnice pružaju i individualnu podršku te edukacije za cijelu obitelj. Također sva oprema i materijali dostupni su korisnicima i za samostalno korištenje – od 3D-pisača, robota, dronova, BOSON setova,¹⁵ *audio booth*,¹⁶ uređaja za tisak na tkanine, skenera za stare filmove te plotera. Edukacije su namijenjene svim posjetiteljima

¹³ Zbirka *e*-knjiga dostupna je na poveznici: <http://amb.virtualu.lt/lt/atraskime/bibliotekoje-rasite/sanchajaus-kolekcija/87> [2023–6–30].

¹⁴ Pojam STEM označava početna slova iz četiri područja: Science, Technology, Engineering i Mathematics tj. znanost, tehnologija, inženjerstvo i matematika.

¹⁵ BOSON setovi su dodaci za micro:bit džepna računala koja omogućuju izradu raznih zabavnih i edukativnih digitalnih projekata.

¹⁶ *Audio booth* zvučno su izolirane kabine dizajnirane za snimanje zvuka.

knjižnice, bez obzira na dob i razinu znanja. U 2022. godini na 210 radionica sudjelovalo je 2486 sudionika, djece i odraslih osoba (Vilnius apskritis, 2022).

U sklopu inicijative Knjižnica za sve (lit. *Biliboteka visiem*) za osnaživanje socijalno i digitalno isključenih osoba te osoba s invaliditetom u 2022. godini u sklopu *Makerspacea* provedene su brojne radionice. Za dvije starije osobe održane su 2 radionice korištenja računala, tableta i telefona, a za osobe s invaliditetom i one socijalno isključene održano je 17 radionica s 319 polaznika, djece i odraslih (ibid.).

3.1.8. Projekti i međunarodna vidljivost Narodne knjižnice Adomas Mickevičius

Narodna knjižnica Adomas Mickevičius niz godina u svoj rad uspješno implementira Erasmus+ projekte te može biti inspirativna hrvatskim knjižnicama. Kao partner knjižnica aktivno sudjeluje u nekoliko projekata, a nositeljica je i dvaju KA2 projekta u kojima je sudjelovalo više zemalja, a to su: “Andragogy: virtual learning environment for librarians” 2016. – 2017. i “Cultural heritage for the future: discover, share and learn” 2018. – 2020. Kroz te projekte ostvarena je međunarodna suradnja koja je temelj nadolazećim projektima.

U projektu “Andragogy: virtual learning environment for librarians” sudjelovali su partneri iz Bugarske, Litve i Latvije. Usmjeren na umrežavanja i međusobnu suradnju, projekt je rezultirao stvaranjem edukacijske platforme (Vilnius county, 2018) na četirima jezicima koju mogu koristiti svi knjižničari, pa tako i oni iz Hrvatske, a sve su edukacije besplatne. Edukacijska platforma podijeljena je na četiri teme: metode poučavanja i učenja odraslih, načela izrade kurikulumu, učinkovita komunikacija, rad s ciljanom publikom. Nakon završetka tečaja pristupnik dobiva *online* certifikat (Miškić Barunić i Peranić, 2022: 97). Projekt je financiran s 129 915 eura, a tijekom trajanja projekta održana su tri međunarodna sastanka na kojima se raspravljalo o upravljanju projektima te tri promidžbena događaja, po jedan u svakoj od zemalja partnera. Izrađeno projektno izvješće ocijenjeno je s 95 bodova od 100 mogućih (Vilnius apskritis, 2018: 16).

Mrežno mjesto *Honey Comb: Cultural Heritage for Communities* (Vilnius county, 2020) rezultat je projekta “Cultural heritage for the future: discover, share and learn”, a osmišljeno je kao zajedničko mrežno mjesto za predstavljanje kulturne baštine ustanova sudionica projekta. U projektu su sudjelovali partneri iz Švedske, Danske, Slovenije i Estonije. U sklopu projektnih aktivnosti održana su tri međunarodna sastanka, tri edukacije te su stvorena tri intelektualna proizvoda – studija “Libraries for Communities”, spomenuto mrežno mjesto i smjernice “8 Steps to Unfold Fellowship and Onboarding for Community Engagement in Cultural Heritage”. Projekt je usmjeren na korištenje kulturne baštine u neformalnom obrazovanju odraslih osoba, osobito onih u socijalno nepovoljnom položaju. Omogućio je knjižničarima i drugim osobama koje se bave edukacijom odra-

slih primjenu inovativnih alata za uključivanje odraslih osoba u procese učenja. Knjižničari koji su sudjelovali u projektnim aktivnostima ojačali su svoje obrazovne i andragoške kompetencije, bili su potaknuti na razmjenu međunarodnih iskustava te su tako stvorili snažnu i pouzdanu međunarodnu mrežu stručnjaka. Projekt je financiran s 124 510 eura (Vilniaus apskritis, 2019: 19).

Knjižnica sudjeluje i u Nordplus projektima¹⁷ u području cjeloživotnog učenja. Primjer jednog takvog projekta je “My Green Identity – A Nordplus Collaboration” u sklopu kojeg se, sa zajednicom i partnerima iz Finske, Švedske, Danske, Latvije, Estonije i Litve, raspravlja o temama održivog razvoja, održive potrošnje i proizvodnje, odnosa čovjeka prema prirodi i okolišu. Organizirane su kreativne radionice, događanja, predavanja i druge aktivnosti (Vilnius County, 2023). Važno je spomenuti i NAPLE Sister Libraries program koji je namijenjen ostvarivanju partnerstva s drugim europskim narodnim knjižnicama.

Vrlo popularan projekt knjižnice jest Festival čitanja¹⁸ (lit. *Skaitymo festivalis*) kojim ona postaje mjesto druženja i okupljanja ljudi, a ne samo mjesto za posudbu knjiga. Posjetitelji mogu sudjelovati u razgovorima o aktualnim temama i knjigama, a na raspolaganju su i edukativne te kreativne radionice, koncerti i sl. Projekt se provodi od 2015. godine (ibid.).

3.2. Nacionalna knjižnica Martynas Mažvydas

Usluge i programi Nacionalne knjižnice Martynas Mažvydas podudaraju se, ali i nadopunjuju s uslugama i programima Narodne knjižnice Adomas Mickevičius. Nacionalna knjižnica uz svoje temeljne uloge prikupljanja, pohranjivanja i očuvanja nacionalne kulturne baštine intenzivno radi na širenju i integraciji te baštine, širenju pristupa informacijama i znanju, a potiče i na stvaranje novih znanja (Lietuvos nacionalinė, 2023). Stavljene su snažne naglaske na otvorenosti i dostupnosti usluga i programa za krajnje korisnike. U 2022. godini u knjižnici je zabilježeno 3 403 376 fizičkih posjeta. Sveukupan broj registriranih korisnika iznosio je 16 312 (Lietuvos nacionalinė, 2023: 1). Nacionalna knjižnica ima različite prostore koji su u skladu sa suvremenim potrebama korisnika, a to su *Makerspace*, igraonica za djecu, Music Lab, tamne komore za razvijanje fotografija, kinodvorana, prostori za sastanke i konferencije. Od usluga na daljinu korisnicima je na raspolaganju posudba *e*-knjiga (iBiblioteka),¹⁹ pristup digitaliziranim djelima kulturne baštine (ePaveldas), virtualnim izložbama te bazama podataka

¹⁷ Program Nordplus financira programe cjeloživotnog učenja u osam zemalja sudionica i trima autonomnim regijama u baltičkom i nordijskom području (Nordic Council of Ministers, 2020).

¹⁸ Mrežna stranica Festivala čitanja dostupna je na poveznici: <https://skaitymofestivalis.lt/> [2023–07–12].

¹⁹ iBiblioteka je najveći knjižnični sustav u Litvi, koji povezuje više od 1200 knjižnica, a dostupna je na poveznici <https://ibiblioteka.lt/> [2023–07–12].

na koje je Nacionalna knjižnica preplaćena. Na tim platformama u 2022. godini zabilježeno je 3 105 816 virtualnih posjeta (Lietuvos nacionalinė, 2023: 12).

Nacionalna knjižnica promiče umjetničko izražavanje te organizira brojne umjetničke izložbe u galerijskom prostoru. Prema arhivi objava na mrežnom mjestu knjižnice u 2022. godini organizirano je 9 velikih izložbi. Praksa organiziranja umjetničkih izložbi učestala je u litavskim knjižnicama, baš kao i praksa iznajmljivanja pojedinih knjižničnih dvorana i radnih prostora u druge svrhe.

Posebnost Nacionalne knjižnice jest i u tome što ima uređen namjenski radni prostor (engl. *coworking*) koji osigurava pristup internetu, ormarićima s ključem za pohranu stvari, pristup sobama za sastanke te pomoć IT-osoblja, kao i knjižničnog osoblja u pronalaženju informacija. Knjižnica također nudi prostor i uslugu čuvanja djece od 3 do 6 godina starosti u trajanju do 4 sata (Children's Activity Centre Žaisloteka).

Znatan je naglasak i na pojedinim čitaonicama kojih ima nekoliko: Američki prostor, Čitaonica književnosti za djecu i mladež, Humanistička čitaonica, Litavska čitaonica, Medijska čitaonica, Čitaonica glazbene i vizualne umjetnosti, Ljetna čitaonica u Palangi, Čitaonica rijetkih knjiga i rukopisa i Čitaonica društvenih znanosti. Zanimljiva je dislocirana Ljetna čitaonica u Palangi, najprometnijem i najvećem ljetovalištu u Litvi na obali Baltičkog mora, koja je otvorena tijekom ljetnog razdoblja i obavlja funkciju narodne knjižnice. U Nacionalnoj knjižnici posuđeno je 558 526 jedinica građe u 2022. godini, a knjižnični fond čini 6 471 869 jedinica knjižnične građe (Lietuvos nacionalinė, 2023: 1).

Korisnicima su atraktivna i odjeljenja za kreativnost i provođenje slobodnog vremena. Primjerice, Edukacijski laboratorij (lit. *Pažinimo erdvėje Laimė Lukošiušienė Hall*) prvenstveno predstavlja arhivsku građu Nacionalne knjižnice, ali organizira i edukacijske, umjetničke i arhivske izložbe te raznolika predavanja o kulturnoj baštini. *Makerspace* Nacionalne knjižnice sastoji se od nekoliko različitih odjeljenja te se ističe velikim izborom tehnike i alata u slobodnom pristupu (3D-printer, mikrokontroleri – Arduino, rezač vinila, toplinska preša, laserski rezač...). Korisnici te prostore mogu koristiti samostalno, ali i u sklopu organiziranih edukacija. Glazbeni laboratorij (lit. *Muzikavimo erdvė*) namijenjen je vježbanju, razmjeni iskustva, glazbenoj improvizaciji, snimanju glazbenih izvedbi, ali i različitim tematskim edukacijama, a TV studio opremljen je profesionalnom opremom za snimanje i montažu.

Nacionalna knjižnica provodi različite projekte. U 2022. godini izrađene su 34 prijave kojima je prikupljeno 188 861,20 eura projektnih sredstava. Najviše projektnih prijava namijenjeno je neformalnom obrazovanju, njih 11 (Lietuvos nacionalinė, 2023: 14).

Knjižnica je bila nositelj projekta "Human-Centered Design in Nordic and Baltic Libraries", a partneri su bile knjižnice iz Danske, Islanda i Švedske. Cilj

projekta razmjena je znanja i iskustva o *design thinking* metodi²⁰ te izgradnja mreže institucija, knjižnica i drugih kulturnih ustanova nordijskih i baltičkih zemalja, koje primjenjuju taj način razmišljanja u svom poslovanju. Tako se knjižnice te kulturne i umjetničke organizacije mogu osigurati da se razvijaju prema potrebama korisnika. Projekt je financiran kroz Nordijsko-baltički program mobilnosti djelatnika u kulturi (engl. *Nordic-Baltic Mobility Programme for Culture*) sa 130 000 eura, a proveden je od listopada 2018. do lipnja 2021. Projektom su nastali plakati koji su osmišljeni kao vodič kroz proces dizajna, a mogu se koristiti i kao društvene igre (Lietuvos nacionalinė, 2023).

Ovdje svakako valja izdvojiti i Erasmus+ projekt “Intercultural and Informational Migrant Education: Development of Staff Competences” kojemu je cilj poboljšati kompetencije i vještine zaposlenika u ophođenju s imigrantima i izbjeglicama promicanjem cjeloživotnog učenja, a prateći rad danskih i finskih knjižnica. Projekt je proveden od lipnja 2017. do svibnja 2018. i financiran je sa 16 842 eura. Partner na projektu bile su knjižnice iz Litve (ibid.).

4. Zaključak

Saznanja ove studije otkrivaju da Narodna knjižnica Adomas Mickevičius i Nacionalna knjižnica Martynas Mažvydas igraju ključnu ulogu u pružanju informacija te zadovoljavanju suvremenih obrazovnih i kulturnih potreba odraslih korisnika i lokalne zajednice općenito. Te su se institucije prilagodile digitalnom dobu nudeći niz digitalnih izvora, *online* baza podataka i *e*-usluga, dok su istovremeno zadržale tradicionalne knjižnične funkcije.

Osim toga naglašeni su suradnički napori koje te knjižnice poduzimaju s drugim institucijama kako bi poboljšale dostupnost i doseg svojih usluga. Ta partnerstva ne samo da proširuju bazu resursa knjižnica već doprinose obogaćivanju lokalnih zajednica.

Važno je napomenuti da se specifični programi, usluge i organizacijske strukture hrvatskih i litavskih knjižnica mogu razlikovati ovisno o proračunima, potrebama zajednice i strateškim prioritetima. S obzirom na to da knjižnice u Litvi uglavnom nemaju veće vlastite izvore prihoda, za programe koje provode osiguravaju financije isključivo kroz natječaje Ministarstva kulture, Erasmus+, Nordplus programe i sl. Tako država neposredno kreira njihov smjer i razvoj. Dakako, država i lokalna zajednica prepoznali su važnu ulogu koju knjižnice imaju u društvu, što se ogleda u opremljenosti knjižnica kvalitetnom suvremenom opremom te njihovim smještanjem u atraktivne prostore.

Hrvatske i litavske knjižnice sreću se sa sličnim problemima i izazovima, poput onog kako privući i zainteresirati što više korisnika za knjižnične programe

²⁰ Detaljnije o samoj metodi *design thinking* u članku D. Sabolović-Krajina (2020).

i usluge. Veliki je naglasak na angažmanu zajednice, a knjižnice nastoje biti vrijedan izvor informacija te surađuju s lokalnim školama, sveučilištima i drugim institucijama kako bi pružili dodatnu obrazovnu i kulturnu podršku.

Pokazalo se kako su litavske knjižnice prepoznale prilike koje donosi Erasmus+ program, a tome svjedoče brojni projekti koji su uspješno provedeni, ali i oni koji su još u tijeku. Također, iskustvo Narodne knjižnice „Petar Preradović“ potvrdilo je kako i jedan manji projekt može pridonijeti jačanju postojećih i razvijanju novih programa i usluga.

LITERATURA

- Barić, V.; M. Jeleč Raguž (2010). Hrvatska na putu prema društvu znanja. *Poslovna izvrsnost* 4, 2: 57–76 [citirano: 2023–02–05]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/60699>
- County Public Libraries (2012). *Lithuanian public libraries: Preserving, creating, co-operating*. Vilnius: County Public Libraries Association. Lithuanian Librarians' Association
- Declaration (2022).. *Declaration of sustainability in the Vilnius country Adomas Mickevičius public library*. Vilnius: Vilnius County Adomas Mickevičius Public Library [citirano: 2023–07–08]. Dostupno na: https://amb.lt/data/public/uploads/2023/05/declaration-of-sustainability_vavb.pdf
- Državni zavod za statistiku. *Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2022*. [citirano: 2023–09–25]. Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58063>
- European Commission (2023). *Erasmus+ vodič kroz program*. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. [citirano: 2023–03–05]. Dostupno na: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/hr/programme-guide/erasmus-programme-guide/introduction>
- Kazakevičiūtė-Bankauskienė, A. (2019). *Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka: Library guide*. [citirano: 2023–06–07]. Dostupno na: <https://www.amb.lt/data/public/uploads/2020/01/library-guide-cs6-en-v2.pdf>
- Leksikon svjetske književnosti (2005). *Leksikon svjetske književnosti: Pisci*. Zagreb: Školska knjiga.
- Miškić Barunić, L.; A. Peranić, A. (2022). Bjelovarske knjižničarke u okviru Erasmus+ projekta posjetile knjižnice u Litvi. *Svezak: Časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja*. 24: 97–98 [citirano: 2023–03–05]. Dostupno na: <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S02110&godina=2022&broj=00024&page=97>

Sabolović-Krajina, D. (2020). *Design thinking* kao poslovni koncept i alat u upravljanju knjižnicama. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 63, 1/2: 65–82.
<https://doi.org/10.30754/vbh.63.1-2.784>

Mrežni izvori

- AMPEU (2023). Agencija za mobilnost i programe Europske unije. Erasmus+: obogaćuje živote, širi vidike. [citirano: 2023–02–05]. Dostupno na:
<https://ampeu.hr/erasmus>
- Knjižnica Bjelovar (s. a.). Narodna knjižnica “Petar Preradović”. Erasmus+ projekt “Knjižnica kao središte neformalnog i informalnog učenja za odrasle”. [citirano: 2023–06–29]. Dostupno na: <https://knjiznica-bjelovar.hr/vodic-za-korisnike/projekti/knjiznica-ka0-srediste-neformalnog-i-informalnog-ucenja-za-odrasle/>
- Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. ePaveldas. [citirano: 2023–06–30]. Dostupno na: www.epaveldas.lt
- Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. iBiblioteka. [citirano: 2023–07–12]. Dostupno Dostupno na: <https://ibiblioteka.lt/>
- Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. [citirano: 2023–07–08]. Dostupno na: <https://www.lnb.lt/>
- Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Metų veiklos ataskaita. [citirano: 2023–10–05]. Dostupno na:
<https://www.lnb.lt/media/public/apie-nb/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/ataskaita2022.pdf>
- Ministry of Culture (2023). Ministry of Culture of the Republic of Lithuania. Libraries. [citirano: 2023–06–30]. Dostupno na: <https://lrkm.lrv.lt/en/activities/libraries>
- Nordic Council of Ministers (2020). Nordplus. [citirano: 2023–07–08]. Dostupno na: <https://www.nordplusonline.org/>
- NSK (2023). Nacionalna i sveučilišna knjižnica knjižnica u Zagrebu. Portal matične djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. Knjižnična statistika.[citirano: 2023–06–30]. Dostupno na: <http://maticna.nsk.hr/statistika/preuzimanje/>
- Statistics Department of Lithuania (2023). Vilnius. [citirano: 2023–07–10]. Dostupno na: <https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?hash=671bd94d-a0f4-424f-b919-f5da1d19c30a#/>
- Vilniaus apskrities (2023). Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka. 2022 metų veiklos ataskaita.[citirano: 2023–10–06]. Dostupno na:
<https://amb.lt/data/public/uploads/2023/04/ataskaita-2022.pdf>
- Vilnius County (2018). Vilnius County Adomas Mickevicius Public Library *Andragogy: Virtual learning environment for librarians*. [citirano: 2023–07–12]. Dostupno na: <http://go-andragogy.eu/>

- Vilniaus apskrities (2018). *2017 metų veiklos ataskaita*. Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka. [citirano: 2023–10–05]. Dostupno na: https://www.amb.lt/data/public/uploads/2018/05/bibliotekos-veiklos-ataskaita_2017-i.pdf
- Vilniaus apskrities (2019). *2018 metų veiklos ataskaita*. Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka. [citirano: 2023–10–06]. Dostupno na: https://www.amb.lt/data/public/uploads/2019/03/bibliotekos-veiklos-ataskaita_2018.pdf
- Vilnius County (2020). Vilnius County Adomas Mickevicius Public Library. *Honey Comb: Cultural Heritage for Communities*. [citirano: 2023–07–12]. Dostupno na: <https://bendruomeniukrastotyra.lt/>
- Vilniaus apskrities (2022). *Renginių dienoraštis 2022*. Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka.
- Vilnius County (2023). Vilnius County Adomas Mickevicius Public Library (2023). *Skaitymo festivalis*. [citirano: 2023–7–12]. Dostupno na: <https://skaitymofestivalis.lt/>
- Vilnius County (2022). Vilnius County Adomas Mickevicius Public Library. *Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka*. [citirano: 2023–07–08]. Dostupno na: <https://amb.lt/lt>